

SZABADULÓMŰVÉSZET

■ Fejben már túltették magukat a Balkánon, de a Balkánon az ember legfeljebb csak fejben teheti túl magát. A sokat háborúzó, ágrólszakadt, ám büszke népek fiaiban és leányaiban annyi a közös, hogy legszívesebben minél hamarabb lelépnének. A szerb–albán *Honeymoons* (*Medeni mesec*, r. Goran Paskaljevic) címének sötét iróniájával ezt a közöset is könyörtelenül felülírja: a fiatal párok párhuzamos „mézeshetei” kisikló emigrációs kísérletek, elkallódás az úton; végső soron az embert ki lehet szedni a Balkánról, de a Balkánt (a félszogséget, a kudarcra ítéltséget és a tanult tehetetlenséget) nem lehet az emberekből kiszedni. A nacionalista nemzedék- és nemzettársaival is szembeforduló, karakán csellóművész – nota bene, itt a művészet sem nyújt kitörési lehetőséget, nem „szabadulóművészet” – különben nem azt mondja, „a szerbek gyilkosok”, hanem hogy „nem tudjuk, kik a gyilkosok”.

A spanyol *Gordos* (*Fat people*, r. Daniel Sanchez Arevalo) komikusra vett mondanója szerint a kövér emberekből soványak akarnak kivergődni, a soványakból pedig a beléjük zárt kövérek, ami közhely is, az azonban már kevésbé, ahogyan a film – egy kicsit direkt szappanoperásan, nagyon színesen és harsányan – felmutatja a mindnyájunkban meglévő kettősséget, ellentmondást az önmagunkhoz mint saját ideális testünkhöz való viszonyban. Tükörstádium, à la Lacan, de a tükör eleve görbe. Mi önmagunk tökéletesítésének mint társadalmilag nem is mindig kívánatos éntechnikának az értelme, ha egyszer sohasem leszünk testi és lelki értelemben tökéletes önmagunkká?

Kevés jobb film van – a TIFF idei programjában is – a görög *Dogtooth*-nál (*Kynodontas*, r. Jorgosz Lanthimosz), amit a szabadtéri, csillagos ég alatti echinoxos vetítésén volt igazán érdemes megnézni, éjfél után, a nyár eleji szokatlan hidegben a nézőknek kiosztott takarók alatt, a *Szemfog* („kutyafog”), melynek kapcsán azzal feny-

gettek, hogy talányos, zárt világa nehezen értelmezhető, valójában értelmezhetetlen. A titkos helyen épült családi villában és a környező, szigorúan őrzött magánterületen teljes izolációban felnőtt és a szülei által sajátos kísérleti nevelésben részesített huszonéves testvérek eseménytelen élete különösen jelentésgazdag szabadulástörténeté áll össze egy elsősorban nyelvi, világertelmezésbeli börtönről. Kulcsszavak: az izoláció és a (lehetetlen) privát nyelv problémája; a szemfog, a húst tépő, marcangoló fogak elvesztése mint a megígért szabadság teljesíthetetlen feltétele; a teljes domesztikáltság követelménye; a cinikus („kutyához méltó”, künikus!) boldogság életeszménye és az ember mint négykézlábra kényszerített, abszurditásig megalázott, idomítható és idomítandó kutya, harapó és nyaló, szuka és hím; a pedagógia mint a jelentésátvitelek (ismét a film anyanyelvén, görögül: metaforikus) gyakorlata, illetve a nevelés mint ami új értelmet ad a világnak; a nevelés, nevelhetőség (a görög paideia mint a nyugati kultúra mátrixa) határai; mi az, amit a pedagógus a nyelvvel csinál, és mi az, amit a testtel; a nyelv extrém konvencionalista felfogásának abszurdumig vitele – a film főszereplője nem más, mint a nyelv; a külön világertelmezés privát paradicsomát (poklát) nem lehet fenntartani (pesszimista?), „ahhoz kell igazodni, ami közös; de bár a logosz közös, úgy él a sok ember mintha külön gondolkodása volna” (Hérakleitosz); az igazság koherenciaelmélete hogyan nem dől meg, ha a hazugság koherens önmagával; egy olyan nevelés, ami nem adaptálódni segít, hanem ellenkezőleg; de legfőképpen a szabadságvágyról és arról, hogyan lehet kitörni egy előre definiált nyelvből (optimista!). A szökés sikerül, még akkor is, ha ki kell vened érte a saját fogad. (Transilvania International Film Festival, 2010. június 1.)

Rigán Lóránd